

DE SALARIËRING VAN LANDBOUWKUNDIG INGENIEURS

*Een enquête, ingesteld door het Nederlands
Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs*

Bewerkt en samengevat door
IR P. BURINGH

WOORD VOORAF

Het Bestuur van het Nederlands Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs heeft bij de bespreking van de salariëring van de leden van het Instituut de indruk gekregen, dat deze veelal zeer uiteenlopend en vaak niet in overeenstemming is met de maatschappelijke positie. In bepaalde gevallen zou de betaling van de arbeidsprestatie in absolute zin eveneens onvoldoende zijn. Het Bestuur besloot een enquête onder de leden te houden teneinde de beschikking te verkrijgen over vergelijkingsmateriaal om na te gaan in hoeverre het noodzakelijk is bij de daarvoor in aanmerking komende instanties stappen te ondernemen om voor bepaalde groepen van ingenieurs een betere salarisregeling te verkrijgen. Eveneens zou in individuele gevallen steun kunnen worden verleend aan de betrokken ingenieur.

Op 28 Maart 1947 werd een circulaire aan de leden verzonden met het verzoek de bijgevoegde vragenlijst ingevuld te retourneren; in totaal werden hierop 119 antwoorden ontvangen.

Daar de ingenieurs, waarvan deze antwoorden afkomstig zijn, zeer uiteenlopende betrekkingen, zowel bij verschillende rijksdiensten als bij particuliere ondernemingen bekleden, wordt er met nadruk op gewezen, dat het zeer te betwijfelen valt of het beeld, dat men uit de gegevens kan vormen, wel als representatief voor alle ingenieurs beschouwd mag worden. Hierbij dient tevens te worden bedacht, dat percentsgewijs het grootste aantal antwoorden ontvangen werd van jonge ingenieurs in rijksdiensten, die het minst met hun financiële positie tevreden zijn.

Het Bestuur heeft de heer Ir P. Buringh bereid gevonden de gegevens van de enquête tot een verslag te verwerken.

Op deze plaats betuigt het Bestuur zijn grote erkentelijkheid aan de heer Ir P. Buringh voor de voortreffelijke wijze waarop hij zich van zijn omvangrijke taak heeft gekweten. Het is bovendien zijn verdienste geweest, dat hij er in is geslaagd het rapport samen te stellen zonder dat de gebrekkige gegevens de objectiviteit op nadelige wijze hebben beïnvloed.

Wageningen, December 1947

HET BESTUUR

§ 1. INLEIDING

Van de door het Bestuur van het Instituut rondgezonden vragenformulieren kwamen 119 stuks ingevuld terug. Een zes-tal opgaven konden niet worden gebruikt, omdat enkele jonge ingenieurs, die na 31 Dec. 1946 in functie waren getreden, ook een formulier hadden teruggezonden. Zo bleven er 113 bruikbare antwoorden over, hiervan was er 1 afkomstig van een vrouwelijke ingenieur. Slechts 62 formulieren waren volledig voor alle vragen ingevuld.

In de tekst is steeds getracht het cijfermateriaal, waaraan de conclusies zijn ontleend, te vermelden. In sommige gevallen is het aantal antwoorden van bepaalde groepen van ingenieurs gering. Helaas bleek het niet mogelijk na te gaan in hoeverre het bewerkte materiaal karakteristiek is geweest voor bepaalde groeperingen.

Allereerst is nagegaan de werkring en de leeftijd van de landbouwkundigen in verband met hun bruto-jaarsalaris. Daarna is een indeling in groepen van ingenieurs met een soortgelijke functie gemaakt, waarbij de salarissen binnen de groepen en tussen de groepen onderling zijn vergeleken. De vraag of men al dan niet tevreden is met het huidige salaris is in een speciale paragraaf geanalyseerd. Vervolgens zijn afzonderlijke paragrafen gewijd aan de ingenieurs in particuliere betrekkingen, in overheidsdienst, al dan niet bij het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening.

De enquête verschaftte eveneens gegevens over de huiselijke omstandigheden speciaal wat betreft het aantal kinderen en de huwelijkse staat, waarover in § 7 een en ander is medegedeeld.

Tot slot zijn de resultaten samengevat in een veertien-tal conclusies, welke zijn aangevuld met enkele beschouwingen.

Er zij op gewezen, dat de enquête inlichtingen verschaft over de toestand op 31 Dec. 1946. In 1947 zijn enkele veranderingen in de salariëring aangebracht, die de salarissen in absolute zin iets hebben gewijzigd, doch weinig invloed hebben uitgeoefend op de verhoudingen.

§ 2. DE WERKKRING VAN DE INGENIEURS IN VERBAND MET HET BRUTO-JAARSALARIS

De 113 bruikbare enquêteformulieren blijken afkomstig van vier categorieën ingenieurs, indien speciaal wordt gelet op de werkring en de werkgever:

- a. personen in dienst van het Departement van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, 85 ingenieurs (= 75 %), hierin zijn begrepen enkele personen in semi-overheidsdienst bij dit Departement met een overeenkomstige salarisregeling.
- b. personen in dienst van andere Departementen (Waterstaat, Sociale en Economische Zaken), te samen 11 ingenieurs (= 10 %).
- c. personen in dienst van particulieren, particuliere instellingen als landbouworganisaties, -coöperaties enz., totaal 16 ingenieurs (= 14 %). Hieronder vallen ook zij, die in dienst zijn van het L.E.I. (Landbouw Economisch Instituut) en T.N.O. (Toegepast Natuur-wetenschappelijk Onderzoek).
- d. personen, die eigen baas zijn, totaal 1 ingenieur (= 1 %).

Uit deze indeling blijkt reeds, dat de herkomst van het enquête-materiaal zeer verschillend is.

De ambtenaren van het Departement van Landbouw zijn verre in de meerderheid. Deze categorie van 85 personen, kan nog in enkele groepen

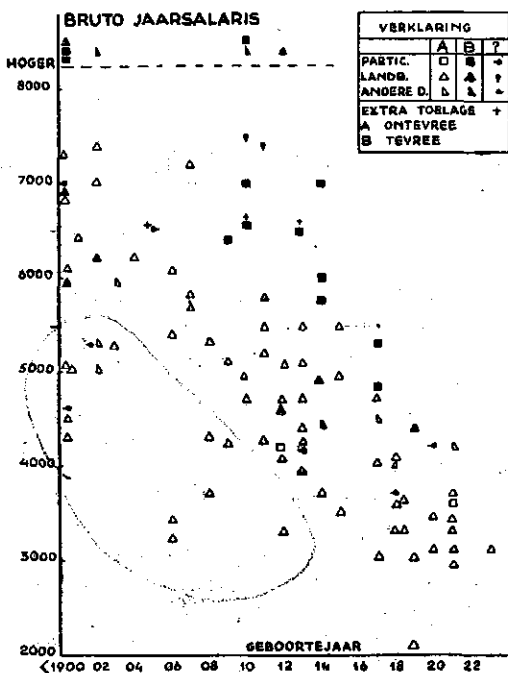

fig. 1. Het verband tussen het bruto jaarsalaris en het geboortjaar van alle landbouwkundigen.

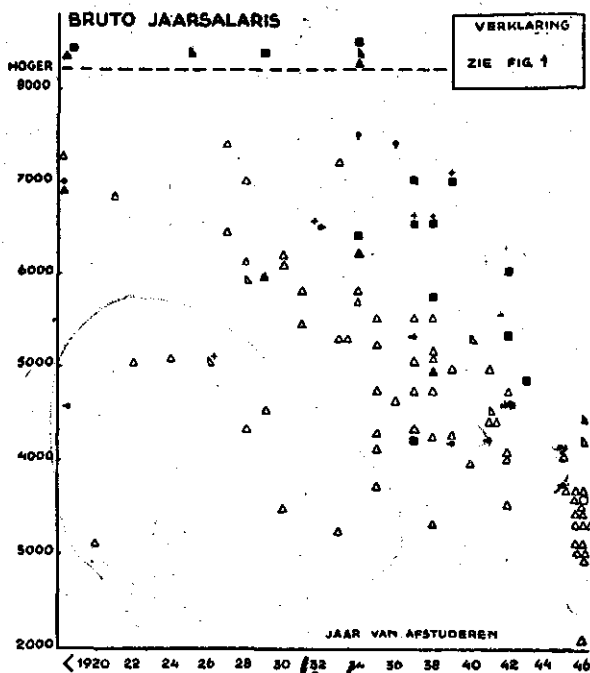

fig. 2. Het verband tussen het ~~beste~~ bruto-jaarsalaris en het jaar van afstuderen van alle landbouwkundigen.

worden gesplitst, al naar de functie, welke wordt bekleed. Een vergelijking van de groepen onderling en van de salarissen van verschillende ingenieurs binnen een bepaalde groep is soms mogelijk, indien over voldoende cijfermateriaal wordt beschikt.

Allereerst zal het bruto-jaarsalaris van alle personen in samenhang met hun leeftijd en met het jaar van afstuderen worden bekeken (= academische leeftijd). Zie figuur 1 en 2. Deze grafieken zijn voorzien van enige symbolen, welke straks voor een andere analyse nodig zijn.

Er is een splitsing gemaakt tussen de zojuist genoemde groepen *a*, *b* en *c*. Groep *d* is weggelaten. Tevens is aangegeven of men al dan niet tevreden was met het salaris, of dat men daarover geen uitgesproken mening had.

Het valt direct op, dat de ingenieurs in particuliere dienst meer verdienen dan hun collega's, die rijksambtenaar zijn. Bij een bruto-salaris boven f 7500,— (totaal 7 personen) is ieder tevreden.

Alle afgestudeerden, die vóór 1934 hun Ir-titel behaalden zijn met een salaris kleiner dan f 7500,— ontevreden op 2 personen na.

Alle ingenieurs met een salaris beneden f 5500,— zijn ontevreden, met uitzondering van 4 personen, waarvan 2 in particuliere dienst en 2 ambtenaren van andere Departementen.

Alle ambtenaren van het Ministerie van Landbouw, die een salaris genieten kleiner dan f 5900,— zijn met uitzondering van 2 personen ontevreden. Dit wil echter niet zeggen, dat de ontevredenen een salaris willen hebben boven f 5900,—, zij willen alleen salarisverhoging, de grootte van dit bedrag is geheel verschillend.

Op 2 personen na verdienen alle ingenieurs meer dan f 3000,— bruto-salaris per jaar. Alle afgestudeerden, geboren na 1918 zijn ontevreden, behalve 2 die geen mening hebben.

Voor de afgestudeerden van na de bevrijding geldt hetzelfde.

Eveneens valt het op, dat degenen, die tussen 1935 en 1940 zijn afgestudeerd, en minder dan f 5600,— verdienen (25 personen) ontevreden zijn (met uitzondering van 2 ingenieurs en 2 geen mening) en dat allen die meer verdienen (6 personen) tevreden zijn (1 geen mening).

De laatsten zijn in particuliere dienst.

Het salaris van de na de bevrijding afgestudeerden varieert van f 2100,— tot f 4400,— (19 personen); de meeste van hen genieten een salaris variërende van f 3000,— tot f 3700,—, welke spreiding in hoofdzaak wordt teweeg gebracht door „gehuwd of ongehuwd” en door standplaatsaftrek.

Over de salarissen boven f 8000,— per jaar wordt verder gezwegen.

Salarisverschillen tussen de ambtenaren van Landbouw en van andere departementen kunnen groepsgewijs niet worden geconstateerd. Wel zijn er enkele individuele gevallen, waarin andere ambtenaren hoger worden gesalarieerd.

Helaas is bij de enquête niet gevraagd naar de standplaats van de ambtenaren, zodat geen rekening kon worden gehouden met de standplaatsaftrek, welke maximaal 8 % kan bedragen.

§ 3. IS MEN MET HET SALARIS TEVREDEN?

Deze vraag is meestal ontkennend beantwoord.

Totaal aantal antwoorden 113, tevreden 22, ontevreden 81, ongeveer tevreden 4 (deze hebben meestal uit andere bronnen, b.v. Indisch pensioen of neven-functie, nog inkomsten).

6 personen hebben geen mening of hebben de vraag niet beantwoord.

Wanneer de tevreden personen ingedeeld worden naar hun bruto-jaarsalaris, ontstaat de volgende tabel:

f 4000,— tot f 5000,—	4 personen
f 5000,— tot f 6000,—	3 personen
f 6000,— tot f 7000,—	7 personen
f 7000,— tot f 8000,—	1 persoon
boven f 8000,—	7 personen

Indien de tevreden in de drie categorieën naar hun *werkkring* worden ingedeeld, geeft dit het volgende beeld:

Ambtenaren van Landbouw	tevreden	7 (= 8 %)
Ambtenaren van andere Departementen	tevreden	3 (= 27 %)
Ingenieurs in particuliere dienst	tevreden	12 (= 75 %)

Een overtuigend bewijs, dat de particuliere betrekkingen financieel te prefereren zijn.

De tevreden ambtenaren van Landbouw hebben allen de rang van consulent of hoger, zij zijn allen in vaste dienst en gehuwd, behalve één, die de rang van ingenieur heeft en ongehuwd is.

Bij de categorie tevreden in particuliere betrekkingen bevinden zich 2 personen, werkzaam bij het L.E.I. en 4 rentmeesters (voor beide groepen 100 % van degenen, die een formulier opzonden).

Van de andere 6 tevreden ingenieurs in particuliere betrekking zijn er 4 werkzaam als Secretaris met bruto-salarissen variërende van f 6000,— tot f 10.000,—. De verdere uitwerking van deze gegevens wordt in de volgende paragrafen gegeven.

Van de ingenieurs, die met hun huidige salaris niet tevreden zijn, is nagegaan *hoeveel salaris-verhoging zij wensen*.

Er kon een vergelijking worden gemaakt van het netto-maandsalaris en van het gewenste-netto-maandsalaris. Men bedenke hierbij, dat het netto-maandsalaris een moeilijk vergelijkbaar cijfer is, aangezien dit bedrag mede wordt bepaald door het al dan niet gehuwd zijn en door het aantal kinderen. Daarom is hier uitsluitend gewerkt met het verschil van genoemde bedragen.

De ingenieur die de hoogste netto-maandsalarisverhoging wenste, wilde f 312,— per maand meer verdienen!

Van de 49 personen, die opgaven hoeveel zij per maand meer wensten te verdienen, is het volgende staatje samengesteld:

Gewenste maandsalarisverhoging	Aantal ingenieurs
meer dan f 200,—	2
van f 150,— tot f 200,—	8
van f 100,— tot f 150,—	18
van f 50,— tot f 100,—	18
van f 0,— tot f 50,—	3

De opgaven, welke van de afgestudeerden van vóór 1929 werden ontvangen, betreffen alle een verhoging van netto-maandsalaris met meer dan f 100,—. De adjunct-ingenieurs en de ingenieurs van de Voorlichtingsdiensten zijn zonder uitzondering bescheidener; bij hen is er niemand, die meer dan f 100,— gewenste-netto-salarisverhoging heeft opgegeven.

De reeds genoemde 49 personen, die hun wensen aangaande de verhoging van het netto-maandsalaris concreet in een bedrag hebben uitgedrukt, zijn als volgt over enkele groepen verdeeld (alleen de ambtenaren van het Ministerie van Landbouw).

Akker- en Weidebouw . . . . . 15 personen, variatie f 40,— tot f 180,—
 Tuinbouw . . . . . 10 personen, variatie f 60,— tot f 310,—
 Onderwijs . . . . . 9 personen, variatie f 40,— tot f 275,—
 Andere afdelingen . . . . . 15 personen, variatie f 55,— tot f 150,—

Gemiddeld wenst men in bovengenoemde vier categorieën resp. f 100,—, f 125,—, f 125,— en f 100,— per maand meer.

De tuinbouwers en de leraren spannen in dit opzicht dus de kroon.

§ 4. HET SALARIS VAN INGENIEURS IN PARTICULIERE BETREKKINGEN

De 16 personen uit deze kleine groep kunnen als volgt worden gegroepeerd:

	Totaal	Tevreden	Ontevreden
Rentmeesters	4	4	0
In dienst van het L.E.I.	2	2	0
In dienst van het T.N.O.	2	(geen mening)	(geen mening)
Secretarissen	4	4	0
Anderen	4	2	2

Reeds werd vermeld, dat de salarissen van de Secretarissen varieerden van f 6000,— tot f 10.000,—.

De rentmeesters gaan hier zelfs nog boven uit, terwijl voor beide groepen geldt, dat de ouderen meer verdienen dan de jongeren.

Hier ligt dus wel het bewijs, dat de ingenieurs in particuliere betrekkingen goed gesalarieerd worden en dat de rentmeesters en secretarissen dure werkkrachten zijn.

Uit figuur 3 zal straks nog blijken, dat de salarissen van de particulieren over het algemeen hoger zijn dan die der consultants in rijksdienst.

§ 5. HET SALARIS VAN AMBTENAREN, NIET IN DIENST VAN HET DEPARTEMENT VAN LANDBOUW, VISSERIJ EN VOEDSELVOORZIENING

De 11 ingenieurs van deze categorie zijn als volgt ingedeeld:

	Totaal	Tevreden	Ontevreden
Dienst Uitvoering Werken	3	0	3
Waterstaat	3	1	2
Domeinen	2	1	0
Anderen	3	1	2

Bij de 3 tevreden personen bevinden zich 2 ambtenaren met hoge salarissen en 1 jonge ambtenaar met naar verhouding een zeer behoorlijk salaris.

De D.U.W.-ingenieurs, drie in getale, bekleden de rang van „inspecteur”. Er is geen tendenz dat zij meer zouden verdienen dan een ingenieur van één der Voorlichtingsdiensten. Op grond van de aanwezige gegevens valt het tegendeel eerder op. De mening, welke op vele formulieren voorkomt, dat de inspecteurs van de D.U.W. hogere salarissen zouden verdienen, dan de ambtenaren van het Departement van Landbouw, kan met dit geringe materiaal niet worden bevestigd.

Van de drie ambtenaren van Waterstaat worden er twee hoger geslaaricerd dan ingenieurs van overeenkomstige academische ouderdom bij het Departement van Landbouw.

De beide ambtenaren bij de Domeinen zijn rentmeesters, zij verdienen eveneens meer dan hun jaargenoten bij Landbouw.

§ 6. HET SALARIS VAN AMBTENAREN, IN DIENST
VAN HET DEPARTEMENT VAN LANDBOUW, VISSERIJ EN VOEDSELVOORZIENING

a. Algemeen

De 85 ingenieurs uit deze categorie zijn ingedeeld in de volgende groepen:

	Totaal	Tevreden	Ontevreden	Geen mening
Akker- en Weldebouw ¹⁾	26	3	23	0
Land- en Tuinb.-onderwijs ²⁾	19	0	18	1
Tuinbouw ³⁾	17	2	13	2
Veeteelt	5	1	3	1
Recobaa ⁴⁾	5	1	3	1
Zuivel	3			
Cultuurtechnische Dienst	3			
Voedselvoorziening	2			
Staatsbosbeheer	2	0	12	1
Grond- en Pachtzaken	2			
Landbouwherstel	1			
Totaal	85	7	72	6

¹⁾ Inbegrepen consulenten die tevens Directeur van een school zijn en enkele semi-rijksambtenaren, die volgens de normen van het Rijk worden gesalarieerd.

²⁾ Niet inbegrepen de Directeuren van scholen, die ook consulent zijn en de ingenieurs en adjunct-ingenieurs der Voorlichtingsdiensten, die enkele lessen geven.

³⁾ Inbegrepen twee ambtenaren van de Plantenziektenkundige Dienst.

⁴⁾ Regeringscommissariaat voor Buitenlandse Agrarische Aangelegenheden.

De eerste drie groepen zijn dus vrij goed vertegenwoordigd. Het is opvallend, dat allen, die hun voornaamste taak bij het onderwijs hebben, ontevreden zijn.

Indien de *bruto-jaar-salarissen* van alle Landbouw-ambtenaren worden bekeken, valt het volgende op: twee ambtenaren verdienen meer dan f 8000,—, twee verdienen minder dan f 3000,—, de laagst gesalarieerde zelfs maar f 2100,—.

Onder de ingenieurs, die na 1938 zijn afgestudeerd, bevinden zich er geen, die een ambtenaren-functie vervullen en met hun salaris tevreden zijn. De zojuist genoemde indeling van de Landbouw-ambtenaren naar hun afdelingen geeft wel een overzicht van het aanwezige materiaal, doch een vergelijking is moeilijk te maken, omdat de meeste groepen maar met enkele ingenieurs vertegenwoordigd zijn en omdat de functies van de ambtenaren van dezelfde afdelingen zeer uiteenlopen, vandaar dat een *groepering naar functies is gemaakt*, welke er als volgt uitziet:

	Totaal	Tevreden	Onte- vreden	Geen mening
Consulenten	26	4	20	2
Ingenieurs, adj.-ingenieurs . .	17	0	16	1
Leraren ¹⁾	19	0	18	1
Anderen	23	3	18	2
Totaal	85	7	72	6

Deze groepen van functionarissen zullen thans achtereenvolgens nader worden geanalyseerd.

b. De Consulenten

De 26 consulenten, die een enquêteformulier inzonden zijn als volgt *over de afdelingen verdeeld*:

	Totaal	Tevreden	Onte- vreden	Geen mening
Akker- en Weidebouw	9	2	7	0
Tuinbouw	8	1	5	2
Veeteelt	3	1	2	0
Grond- en Pachtzaken	2	0	2	0
Cultuurtechn. Dienst	2	0	2	0
Zuivel	1	0	1	0
Staatsbosbeheer	1	0	1	0
Totaal	26	4	20	2

¹⁾ Waaronder ook enkele Directeuren van scholen, die geen consulententaak vervullen.

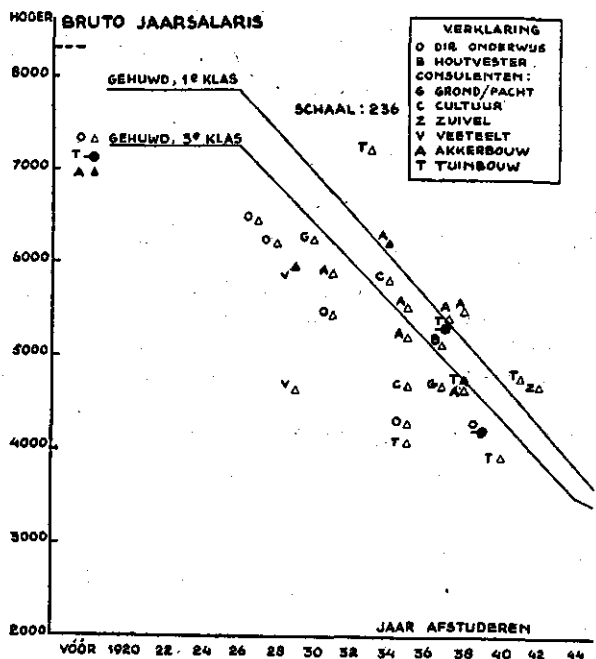

fig. 3. Het verband tussen het bruto jaarsalaris en het jaar van afstuderen voor enkele groepen van ambtenaren in schaal 236.

Voorzover de gegevens compleet waren, werden de *bruto-jaarsalarissen* van de *consulenten* in verband met het jaar van afstuderen opgetekend in grafiek 3.

Aan deze grafische voorstelling zijn enige interessante bijzonderheden te ontlenen. In dezelfde grafiek heb ik met een lijn het salaris aangegeven voor de *consulentenschaal* (schaal 236) *gehuwd, 1e klas* standplaats.

Een *consulent* zal na zijn afstuderen de rangen *adjunct-ingenieur* en *ingenieur* hebben doorlopen alvorens *consulent* te worden. Bij elke promotie zal hij één periodieke verhoging extra krijgen. In een normaal geval komt dit neer op een salaris, dat ligt boven de hier aangegeven lijnen, omdat deze zo zijn geconstrueerd, dat het beginpunt in 1945 ligt (zie § 6 ad c).

Het blijkt echter, dat velen lager gesalarieerd worden (punten onder de lijnen). Ook de *consulenten* van de overige afdelingen en de *Directeuren* van scholen zijn in deze grafiek weergegeven.

Voor de *Akkerbouw* geldt nu, dat beide tevredenen meer dan f 6000,— verdienen en dat er slechts één van de ontevredenen meer dan f 6000,—

verdiert. Alle salarissen liggen vlak bij de lijnen van salarisschaal 236, zodat moet worden geconstateerd, dat deze consulenten vrij goed volgens de daarvoor geldende regelen worden betaald.

Bij de *Tuinbouwconsulenten* komen echter vrij grote verschillen voor. Eén consulent blijkt zelfs ontevreden te zijn, terwijl hij „hoog in de boom zit”. Twee tuinbouwconsulenten blijken een gering salaris te hebben.

Zo zijn er 2 consulenten (twee jaar na elkaar afgestudeerd, beide direct in rijksdienst) met een bruto-salaris-verschil van ruim f 3000,—!

Verder zijn er 2 met één jaar verschil in afstuderen, waarvan de jongste bijna f 1000,— meer verdient.

Bij de beide *Cultuurconsulenten*, die één jaar na elkaar afstudeerden en waarvan de oudste vier jaar later in overheidsdienst kwam, is het opvallend, dat deze consulent f 1070,— per jaar meer verdient dan zijn jongere collega.

Uit de figuren blijkt tevens dat twee *veeteeltconsulenten*, die in hetzelfde jaar afstudeerden en onder dezelfde familie-omstandigheden verkeren, een verschil in bruto-salaris hebben van ruim f 1400,—.

Met deze voorbeelden is gedemonstreerd, dat de salarissen van de consulenten grote variaties vertonen. Bij de *Landbouwconsulenten* zijn deze variaties gering en niet te scheiden van standplaatsvariaties. Bij enkele *Tuinbouw-* en andere consulenten valt het echter op, dat hun salarissen kleiner zijn dan normaal verwacht zou mogen worden.

Van de *gehele groep van consulenten* valt het op, dat degenen, die vóór 1932 afgestudeerd zijn, een salaris genieten beneden de norm, en dat van de consulenten afgestudeerd na 1936 slechts één tuinbouwconsulent uit de toon valt met een laag salaris.

De oorzaak van de zojuist genoemde verschillen moet waarschijnlijk worden gezocht in het al of niet toekomen van periodieke verhogingen.

Eveneens zou men kunnen denken, dat een ingenieur, die uit particuliere dienst overgaat in rijksdienst, meer zal verdienen dan een collega, die steeds in rijksdienst is geweest. Het aanwezige materiaal liet niet toe hierop een antwoord te geven.

c. De ingenieurs en adjunct-ingenieurs

De 17 ingenieurs zijn als volgt naar de afdelingen ingedeeld:

	Totaal	Tevreden	Ontevreden	Geen mening
Akker- en Weidebouw	9	0	9	0
Tuinbouw	4	0	4	0
Veeteelt	2	0	1	1
Andere	2	0	2	0
Totaal	17	0	16	1

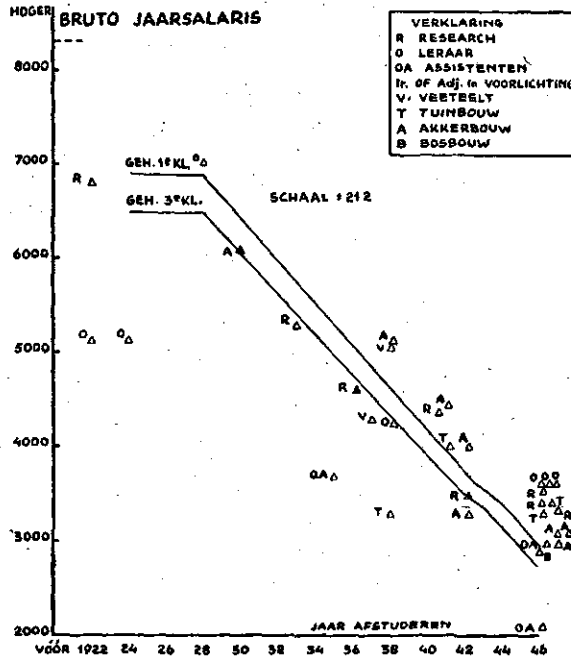

fig. 4. Het verband tussen het bruto jaarsalaris en het jaar van afstuderen voor enkele groepen van ambtenaren in schaal 212.

In figuur 4 werden de *bruto-jaarsalarissen* in verband gebracht met het jaar van afstuderen. In deze grafiek werden twee lijnen geconstrueerd voor de salarisschaal van de ingenieurs (schaal 212), zowel voor gehuwd 1e klas standplaats, als voor gehuwd 3e klas standplaats. Eveneens werden de leraren, de assistenten van de Landbouwhogeschool en de medewerkers aan Instituten van Onderzoek in deze grafische voorstelling opgenomen. De knik in de lijnen wordt veroorzaakt door een andere wijze van salarisberekeningen bij een salarissgrens van f 3000,— (grondslag).

De constructie van de lijnen in grafiek 4 spreekt voor zichzelf, ofschoon in deze lijnen bij promotie van adjunct-ingenieur naar ingenieur een verschuiving van f 200,— naar boven zou moeten plaats vinden.

Dezelfde verschuiving komt nog eens voor bij promotie van ingenieur naar consulent.

De „consulentenlijnen” in figuur 3 liepen evenwijdig aan de „ingenieurslijnen” in figuur 4, omdat de periodieke verhogingen gelijk zijn. Door de beide promoties van f 200,— liggen de laatste echter f 400,— hoger dan

de eerste, waarmede dus is verklaard, hoe de lijnen in figuur 3 tot stand zijn gekomen.

Het valt direct op, dat de meeste waarden in figuur 4 bij de lijnen van schaal 212 liggen. Alleen een groot aantal *afgestudeerden van na de bevrijding* ligt boven deze lijn. Dit komt, omdat deze jonge ingenieurs een drietal jaren vertraging hebben ondervonden bij het afstuderen vanwege mobilisatie en oorlogsomstandigheden. Schuift men de punten drie jaren terug, dan liggen ook deze practisch tussen de geconstrueerde lijnen.

Twee assistenten aan de Landbouwhogeschool en een adspiranthoutvester zijn in 1946 afgestudeerd. Zij hebben een te laag salaris, omdat geen rekening is gehouden met hun studievertraging.

d. De ingenieurs bij het onderwijs

In deze groep van 19 personen wordt de volgende scheiding gemaakt:

- a. leraren met uitsluitend rijksalaris, aantal 10.
- b. leraren met rijksalaris en een subsidie van particuliere zijde, aantal 6.
- c. assistenten aan de Landbouwhogeschool, aantal 3.

Van deze gehele groep is 95 % ontevreden (18 personen).

De assistenten aan de Landbouwhogeschool hebben naar omstandigheden het laagste salaris. Eén geniet nog extra inkomsten, vanwege een dubbele functie, doch blijft ook hiermee nog beneden normaal. Evenwel moet worden bedacht, dat deze ingenieurs vaak een dergelijke functie aannemen om zelf de gelegenheid te hebben te studeren en te experimenteren, zodat het moeilijk te beoordelen is of deze salarissen goed zijn.

Indien de salarissen van *rijksleraren* en van leraren, die naast hun rijksalaris ook nog een deel van hun salaris uit particuliere bron krijgen worden vergeleken, dan valt het op, dat de laatsten relatief hoger worden gesalarieerd. Waarschijnlijk vindt dit zijn oorzaak in het feit, dat zij verbonden zijn aan Katholieke en Christelijke scholen, en daardoor van hun landbouworganisaties eveneens salaris ontvangen of voor hun werk gedurende de zomermaanden speciaal worden beloond. Op enkele enquêteformulieren werd dit vermeld. Ter illustratie het volgende voorbeeld: een directeur van een rijkslandbouwwinterschool, die drie jaar eerder is afgestudeerd dan een leeraar aan een Katholieke school verdient slechts f 65,— per jaar meer.

Ook is het opmerkelijk, dat de jonge ingenieurs minder verdienen dan de *jonge leraren*, terwijl na ca acht jaren de toestand omgekeerd is. De *salarisregeling* voor het land- en tuinbouwonderwijs is anders dan van de andere afdelingen. Het aanvangssalaris is hoger, doch de periodieke verhogingen zijn kleiner. Bij de voorlichtingsdiensten gelden jaarlijkse periodieke salarisverhogingen van ca f 200,—, terwijl het onderwijs twee-jaarlijkse verhogingen kent van ca f 320,—. Helaas beschik ik niet over nauwkeurige gegevens betreffende de salariering van leraren, zodat het mij niet mogelijk is een lijn voor de betreffende salarisschaal in figuur 4 aan te

geven. Het staat evenwel vast, dat deze lijn hoger begint en een kleinere hoek met de horizontale as maakt, dan de beide lijnen van schaal 212.

Bij de groep onderwijs bevinden zich zes *directeuren van winterscholen*, die in de grafiek van de consulenten werden geplaatst (figuur 3). Afgezien van de oudste, die reeds zijn maximum heeft bereikt, worden de directeuren slechter betaald dan de consulenten. Het verschil is ongeveer f 1000,— per jaar.

Het zou interessant zijn, indien de salarissen van de land- en tuinbouwleraren zouden kunnen worden vergeleken met die van de leraren van middelbare scholen.

e. De salarissen van de „anderen”

Tot slot blijft er van de ambtenaren van het Departement van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening nog een groep van 23 personen over. Hiervan zijn 3 tevreden, nl. 2 hoge functionarissen en een dame. De volgende groepering was mogelijk:

Research	8 personen
Recobaa	5 personen
Administratief, bibliotheek, secretarissen . . .	7 personen
Anderen	3 personen

De ingenieurs, werkzaam bij het Land- en Tuinbouwkundig-onderzoek (Research), werden in grafiek 4 bij de ingenieurs van de voorlichting en de leraren ondergebracht. Zij bleken daar geheel thuis te horen.

Van de *Recobaa-ingenieurs* viel het op, dat zij in vergelijking met hun collega's van dezelfde leeftijd meer verdienen. Blijkbaar worden in deze afdeling de hoogste salarissen van alle Landbouw-afdelingen betaald.

De ingenieurs, die een *administratieve, bibliotheek- of secretarissenfunctie* bekleden, passen weer bij de ingenieurs uit grafiek 4 met uitzondering van één persoon.

Velen maakten op de enquêteformulieren melding van een relatief hogere salariëring van ambtenaren bij de Voedselvoorziening en Recobaa. Ofschoon het Recobaa-materiaal gering is (5 personen), moet toch op grond van bovenstaande worden geconcludeerd, dat dit inderdaad het geval is. Van „*Voedselvoorziening*” is slechts één bruikbaar formulier aanwezig.

De inzender van dit formulier geeft geen commentaar wanneer wordt gevraagd of hij met zijn salaris tevreden is; hij verdient dan ook f 1500,— per jaar meer, dan zijn collega's bij andere diensten.

Tot slot van deze ambtenarenparagraaf nog enkele opmerkingen. Allereerst over het „*aantal dienstjaren*” (zie vraag 9). Deze vraag is onduidelijk geweest. De vraag is bedoeld, om te weten hoeveel periodieke jaarlijkse of tweejaarlijkse salarisverhogingen men heeft gehad. Het aantal periodieke salarisverhogingen en het aantal dienstjaren behoeft niet gelijk te zijn.

Eveneens is niet gevraagd welke *standplaatsklasse* men had, dit is van

belang, omdat men in vergelijking met een 1e klas standplaats voor een 2e of 3e klas respectievelijk 4 % en 8 % salarisaf trek heeft.

De mogelijkheid bestaat om voor bijzondere verdienste een *salarisopslag van 20 %* te geven, eveneens kunnen nevenfuncties het salaris nog aanmerkelijk verhogen, vandaar dan ook dat achteraf bezien de *vragen 5 en 9* hadden kunnen vervallen en dat daarvoor in de plaats gevraagd had kunnen worden:

- a. Welke functie, rang wordt door U bekleed?
- b. Volgens welke schaal van het Bezoldigingsbesluit wordt U gesalarieerd?
- c. Hoeveel periodieke salarisverhogingen zijn U toegekend?
- d. Wordt hierboven nog een extra toeslag gegeven?
- e. In welke klasse is Uw standplaats gelegen?
- f. Ontvangt U uit hoofde van Uw functie nog salaris uit meer dan één bron
Zo ja, hoeveel en uit welke bronnen?

Het is nog van belang stil te staan bij de salariering van de ambtenaren in het algemeen in verband met *het jaar van afstuderen*. Wanneer de pas afgestudeerde ingenieur direct na zijn afstuderen in dienst komt van het Departement, zal hij direct worden geplaatst in de salarisschaal van de „adjunct-ingenieur” en na enkele jaren een extra periodieke verhoging krijgen voor promotie naar „ingenieur”. In normale gevallen zal zijn salaris dus regelmatig hoger worden en als een rechte lijn in een grafiek kunnen worden getekend. Deze lijn maakt dan een sprongetje bij promotie, doch loopt daarna evenwijdig aan de eerste verder. In het algemeen blijkt het echter, dat de salarissen van de *ingenieurs, die in de periode 1928–1936 afstudeerden* lager liggen (zie figuur 2 en 3). De in deze crisisjaren afgestudeerde ingenieurs zijn blijkbaar grotendeels pas één of twee jaren na het afleggen van hun ingenieursexamen in een bezoldigingsschaal op het begin-salaris begonnen. In latere jaren is dat niet meer het geval geweest, zodat de salarissen dan meer in overeenstemming zijn met het verloop van de geconstrueerde evenwijdige lijnen. In de crisisjaren waren er ingenieurs te veel. Voor men aan de beurt was, moest men zich blijkbaar met een of ander baantje tevreden stellen alsvoren men volgens de officiële regels werd aangesteld en gesalarieerd. Dat aan deze groep van ingenieurs financieel nadeel wordt toegebracht en dat dit ook thans nog doorwerkt, moge met het volgend voorbeeld worden verduidelijkt.

Iemand, die een jaar na zijn afstuderen in Rijksdienst komt met een salariering volgens de gebruikelijke regels en dan op het beginsalaris voor de betreffende functie wordt aangesteld, mist een periodieke verhoging van één jaar, welke circa f 200,— groot is. In alle volgende jaren, totdat het maximum is bereikt, wordt dit nadeel van f 200,— op het bruto-jaar-salaris gevoeld. Voor ingenieurs en consulenten is dit respectievelijk 18 en 19 jaar. Zodat men na 18, resp. 19 jaren in dienst te zijn geweest ca f 3600,— of ca f 3800,— te kort is gekomen. Heeft men meer jaren moeten wachten,

voordat men volgens een salarisschaal werd gesalarieerd, dan wordt dit nadeel nog verveelvoudigd. Het aanwezige materiaal wekt de indruk, dat vele afgestudeerden uit de crisisjaren dit nadeel nog elk jaar ondervinden.

Aangezien de vragenlijsten om reeds genoemde redenen, geen betrouwbare gegevens bevatten omtrent de schaal van salariëring en omtrent het aantal periodieke verhogingen, is het mij niet mogelijk geweest hiervoor positief bewijsmateriaal te leveren.

Er zijn drie formulieren afkomstig van *gepromoveerde landbouwkundigen*. Het blijkt, dat de Dr-titel met één extra periodieke verhoging wordt gehonoreerd. In één geval is dit niet gebeurd, ofschoon deze man, evenals zijn beide collega's wetenschappelijk werk verricht.

Over de wijze, waarop de ambtenaren van het Departement van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening zijn aangesteld, kan het volgende worden medegedeeld:

Totaal 85 personen:

In vaste dienst	44 personen
In tijdelijke dienst	9 personen
Op arbeidscontract	27 personen
Geen opgave	5 personen

Het volgend overzichtje geeft een indruk van de *ambtelijke ouderdom* van de personen die in tijdelijke dienst of op arbeidscontract zijn aangesteld.

Jaar van aanstelling bij het Rijk	Aantal Arbeidscontractanten	Aantal personen in tijdelijke dienst
Vóór 1930	1	1
1930-1935	2	1
1935-1940	1	1
1940-1945	9	1
Na 1945	14	6

De oudste arbeidscontractant geniet Indisch pensioen. Het grote aantal ingenieurs afgestudeerd in 1945, dat reeds in tijdelijke dienst is, wordt gevormd door de leraren, die een tijdelijke benoeming hebben. Behoudens drie uitzonderingen van arbeidscontractanten, die reeds langer dan zes jaren in Overheidsdienst zijn, is de toestand normaal.

Van vraag 12b, is door velen en vooral door de ambtenaren van Landbouw een dankbaar gebruik gemaakt om het een en ander mede te delen.

De „Landbouwambtenaren” vermelden als diensten of instellingen met gunstiger salarisregeling: particuliere betrekkingen, Recobaa, Landbouwherstel, Voedselvoorziening, L.E.I., Bedrijfschappen, D.U.W., Landbouwonderwijs.

Uit voorgaande paragrafen kan reeds worden geconcludeerd in hoeverre deze enquête, hiervoor bewijsmateriaal heeft geleverd. Helaas kon vaak

over veel te weinig materiaal worden beschikt. Vermeld werd reeds, dat de ingenieurs bij de Recobaa waarschijnlijk wel hoger worden gesalarieerd dan normaal. Van Landbouwherstel, Voedselvoorziening, L.E.I., Bedrijfschappen en D.U.W., zijn weinig of geen formulieren aanwezig. De vraag doet zich voor of de ingenieurs van deze diensten zo tevreden waren, dat zij het niet nodig vonden opgaaf te verstrekken. Enkele jongeren noemden het Landbouwonderwijs, hetgeen begrijpelijk is, daar het blijkbaar voordelig is, in de jonge jaren leraar te zijn.

Het laatste onderwerp van deze paragraaf zal zijn de *standplaats-af trek*. Verschillende ingenieurs in overheidsdienst maakten hierop aanmerkingen en toonden aan, dat deze korting op het salaris misplaatst is. Aangezien de bezwaren tegen dit systeem bekend zijn, lijkt het mij voldoende dit punt alleen te noemen. Men zal kunnen overwegen stappen bij de Regering te ondernemen in samenwerking met organisaties van personeel in overheidsdienst.

§ 7. ENKELE GEGEVENS BETREFFENDE DE GEZINNEN VAN DE LANDBOUWKUNDIG INGENIEURS

De antwoorden op de vragen 3 en 4 van het enquêteformulier gaven mij gelegenheid een en ander na te gaan omtrent het al dan niet gehuwd zijn en omtrent het aantal kinderen van de landbouwkundigen. In het kort volgt hier het resultaat zonder vermelding van veel cijfermateriaal.

Van de drie groepen van ingenieurs, genoemd in de paragrafen 4, 5 en 6 blijkt 18 % ongehuwd te zijn. Indien wordt aangenomen, dat een ongehuwde ingenieur, die meer dan elf jaren geleden is afgestudeerd, niet meer zal trouwen, dan is 3 % van de ingenieurs „verstokt vrijgezel”.

Het gemiddelde aantal kinderen van de gehuwde ingenieurs (93 personen) is 1,7. Het gemiddelde aantal kinderen in Nederland bedroeg in 1910 5,2. Bij de Nederlandse intellectuelen is dit cijfer 3,8. Neemt men aan, dat het gezin van een ingenieur, die voor 1931 is afgestudeerd, niet meer wordt uitgebreid, dan is het gemiddelde aantal kinderen 2,6.

De gezinnen van de oudere ambtenaren van Landbouw, van de ambtenaren van andere departementen en van de particuliere ingenieurs hebben gemiddeld resp. 3,0, 2,0 en 1,0 kinderen. Bij de oudere ingenieurs bleek, dat 4 % van de huwelijken kinderloos is gebleven (gemiddeld in Nederland 4,62 %).

De ingenieurs belast met een functie bij het landbouwkundig onderzoek hebben per gezin het geringste aantal kinderen (0,4), de consulenten spannen de kroon (3,0).

Er kon geen verband worden geconstateerd tussen de grootte van het gezin en het bruto-jaarsalaris. Het merkwaardigste van dit deel van de enquête is echter, dat de landbouwkundig ingenieurs gezinnen hebben met

een kleiner gemiddeld aantal kinderen dan de intellectuelen in Nederland in het algemeen. Zou dit misschien in verband staan met een lagere salariëring of staan de landbouwkundigen aan de spits van de groep van Nederlandse intellectuelen?

§ 8. CONCLUSIES EN ENKELE BESCHOUWINGEN

1. De ingenieurs met particuliere betrekkingen worden het hoogst gesalarieerd.
2. Alle ingenieurs, die meer verdienen dan f 7500,— per jaar (bruto) zijn tevreden met hun salaris.
3. Alle ingenieurs, die minder verdienen dan f 5500,— zijn ontevreden met hun huidig salaris, met uitzondering van vier personen.
4. Er valt geen opmerkelijk salariëringsverschil waar te nemen tussen de ambtenaren van het Departement van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en de ambtenaren van andere Departementen, behoudens een enkele uitzondering.
5. Het percentage tevreden ingenieurs van de ambtenaren van Landbouw, de ambtenaren van andere Departementen en personen in particuliere betrekkingen bedraagt respectievelijk 8 %, 27 % en 75 %.
6. De meeste ingenieurs wensden f 50,— tot f 150,— netto per maand meer te verdienen. De eisen van de ambtenaren van de afdelingen Tuinbouw en Onderwijs zijn het grootst, gemiddeld f 125,— per maand.
7. De ingenieurs in particuliere dienst worden hoger gesalarieerd dan de consulenten.
De functies rentmeester en secretaris zijn de hoogst betaalde particuliere betrekkingen.
8. De consulenten van het Departement van Landbouw worden vaak zeer uiteenlopend gesalarieerd, behalve bij de Afdeling Akker- en Weidebouw.
Afwijkingen van de officiële normen ten nadele van de landbouwkundigen blijken voor te komen.
9. De jonge leraren verdienen meer dan de adjunct-ingenieurs en ingenieurs.
10. De assistenten aan de Landbouwhogeschool worden waarschijnlijk het slechts betaald van alle ingenieurs.
11. De Directeuren van land- en tuinbouwscholen hebben een lager inkomen dan de consulenten.
12. Van de ingenieurs bij het Departement van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening worden de medewerkers van de Recobaa waarschijnlijk het beste gesalarieerd.
13. Zeer waarschijnlijk hebben de ingenieurs, die in de crisisjaren zijn afgestudeerd elk jaar een financieel nadeel van enkele honderden gulden.

14. De wijze van aanstelling bij het Rijk blijkt nog vrij normaal te zijn, enkele uitzonderingen verdienen de aandacht.

Al mogen vele van deze gevolgtrekkingen interessant zijn, bedacht dient te worden, dat *de conclusies werden ontleend aan beperkt materiaal*. In de tekst zijn daarom cijfers vermeld, terwijl ook de grafische voorstellingen verduidelijkend kunnen werken.

Het salarieringssysteem van de Overheid is star. Wel verdient b.v. een consulent t.o.v. een ingenieur van de Voorlichting bijna f 1000,— per jaar meer, wanneer beiden het maximum salaris hebben bereikt. Elke ingenieur in Rijksdienst heeft echter bepaalde salarisschalen te doorlopen. De met promoties gepaard gaande grotere verantwoordelijkheid komt niet voldoende tot uiting in de financiële waardering.

Indien er van de zijde van particuliere instellingen vraag naar ingenieurs is, zullen zij slechts een duizend guldens meer behoeven te bieden dan het Rijk om goede landbouwkundigen in hun dienst te krijgen.

De algemene indruk van deze enquête is, dat de landbouwkundigen weinig

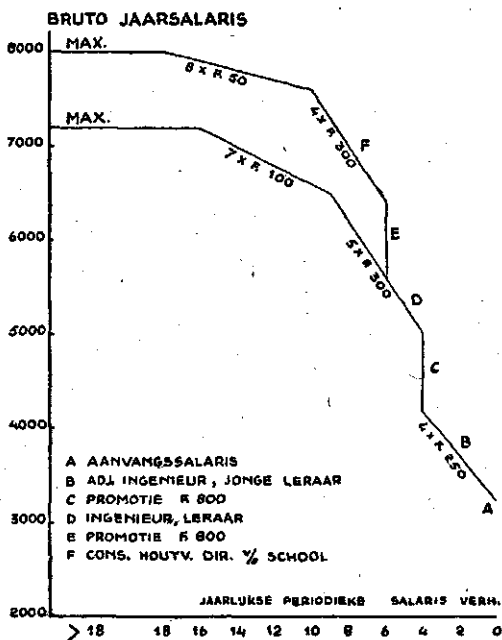

fig. 5. Een voorstel voor een salarieringsschaal voor landbouwkundigen in overheidsdienst.

tevreden zijn met het huidig salaris-niveau, hetgeen gezien de veranderde omstandigheden sinds 1940 begrijpelijk is. Misschien kan de oplossing van het geheele vraagstuk van de te lage rijksbezoldiging worden gevonden in de wijziging van de volgende onderdelen van de salarisregelingen volgens het Bezoldigingsbesluit:

- a. de aanvångssalarissen van adjunct-ingenieurs worden iets verhoogd,
- b. die van ingenieurs, leraren, consultants, houtvesters en directeuren worden aanmerkelijk verhoogd,
- c. de jaarlijkse periodieke verhogingen van ca f 200,— worden gedurende de eerste 10 dienstjaren verhoogd tot f 250,— of f 300,— en gedurende de volgende jaren verlaagd tot f 100,— of f 50,—,
- d. bij promotie wordt een verhoging gegeven van f 800,—.

In figuur 5 is in analogie met de figuren 3 en 4 een schema gemaakt, welke een inzicht geeft in de voorgestelde wijzigingen.

Het algemene kenmerk van de landbouwkundig ingenieur is gelukkig nog, dat hij werkt met liefde, ijver en toewijding. Daarbij zal hij niet nalaten zijn beste krachten aan zijn land te geven, ook al laat de beloning van zijn werk te wensen over. Moge het resultaat van deze enquête het Bestuur van het Instituut een steun zijn bij het streven naar een meer bevredigende financiële beloning van de arbeidsprestatie van de landbouwkundig ingenieurs.

Wageningen, Augustus 1947

Bennekom, 28 Maart 1947

Aan de Leden,

Aan de salariëring van de landbouwkundig ingenieurs, in het bijzonder van de landbouwkundig ingenieurs, die in overheidsdienst zijn, zijn op de laatste Bestuursvergaderingen van het Instituut diepgaande besprekingen gewijd, aan de hand van verschillende oriënterende gegevens dienaangaande. Het Bestuur heeft daarbij de indruk gekregen, dat de salariëring van de landbouwkundig ingenieur in verschillende overheidsdiensten meer uiteenloopt, dan in overeenstemming is met de verschillen in positie en in bepaalde gevallen ook in absolute zin onvoldoende moet worden geacht.

Daar een herziening van de salarisschalen in voorbereiding schijnt te zijn, meent het Bestuur aanleiding te hebben thans deze aangelegenheid bij de daarvoor in aanmerking komende instanties naar voren te kunnen brengen. Alvorens daartoe over te gaan, zal het echter nodig zijn, dat het Bestuur beschikt over zo veel mogelijk vergelijkingsmateriaal. Teneinde hierover de beschikking te verkrijgen, verzoekt het Bestuur U de in de bijlage vervatte vragen te beantwoorden naar de toestand op 31 December 1946 en deze antwoorden in te zenden binnen 4 weken na dato.

Uiteraard worden de gegevens als strikt vertrouwelijk behandeld. Het Bestuur meent, dat, voor zover de antwoorden daartoe aanleiding geven, een actie in twee richtingen mogelijk is, nl.:

- a. indien blijkt, dat *bepaalde groepen* van landbouwkundig ingenieurs een salariëring genieten, welke naar verhouding lager ligt, dan de salariëring van andere groepen, welke als normaal moet worden beschouwd, het doen van stappen om een verhoging van de te lage normen te verkrijgen;
- b. indien in *individuele gevallen* de salariëring te laag moet worden geacht (b.v. door het toekennen van te weinig dienstjaren) het behartigen van de belangen van de betrokken ingenieur. Voor dit laatste zal het nodig zijn, dat het Bestuur beschikt over een uitvoerige toelichting.

Het Bestuur zal het op prijs stellen ook van hen, die niet in overheidsdienst zijn, de ter vergelijking nodige gegevens te ontvangen.

Voor het Bestuur,
J. G. B. BEUMÉE,
Secretaris